

Nr 183.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statens deltagande i kostnaden för en partiell reglering av Siljan; given Stockholms slott den 7 mars 1919.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att *dels* bemyndiga vattenfallsstyrelsen att, under iakttagande av de särskilda föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan komma att meddela, förbinda kronan, såsom ägare av Älvkarleby vattenfall med därtill hörande Stall-, Nygårds- och Masurforsarna samt av Tyttboforsen, att till utförande av partiell reglering av Siljan enligt av Dalälvens regleringsförening utarbetad plan lämna de bidrag, som jämlikt föreningens stadgar åligga ägare av vattenfall;

dels till bestridande av på staten belöpande andel av kostnaden för denna reglering under utgifter för kapitalökning för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 233,050 kronor, att utgå av lånemedel;

dels för fullgörande av de på staten belöpande förskottsinsbetalningar till regleringsföreningen, som betingas av att ägarna av obebyggda fall i Dalälven icke äro skyldiga att omedelbart inbetala på dessa fall belöpande andelar i regleringskostnaden, under utgifter för kapitalökning för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 135,000 kronor, att likaledes utgå av lånemedel;

dels ock, vid bifall härtill, besluta, att de i förslaget till 1920 års stat bland inkomsterna upptagna lånemedlen skola höjas, de under rubriken »I. Fast upplåning» upptagna med 233,050 kronor och de, som upptagits under rubriken »II. Tillfällig upplåning», med 135,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

G U S T A F.

Axel Schotte.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7
mars 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Schotte anförde:

Med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 223 till 1916 års riksdag därom gjorda framställning har riksdagen, enligt anmälan i skrivelse den 3 juni 1916, nr 186, för gäldande av statens kostnader i anledning av vattenfallsstyrelsens inträde för Älvkarleby vattenfall i Dalälvens regleringsförening utan personlig ansvarighet för år 1917 beviljat ett anslag å högst 67,000 kronor. Detta belopp beräknades motsvara statens andel i kostnaderna för föreningens allmänna förvaltningsutgifter och utgifter för förberedande åtgärder för befrämjande av regleringsföretagen samt för erhållande av vederbörligt tillstånd till desamma.

Sedan Kungl. Maj:t fått del av riksdagens förenämnda beslut, har Kungl. Maj:t den 30 juni 1916 bemyndigat vattenfallsstyrelsen att för kronans räkning ingå såsom medlem uti ifrågavarande förening.

Såsom framgår av § 8 i de vid förenämnda proposition nr 223 till 1916 års riksdag fogade stadgarna för Dalälvens regleringsförening, medför statens anslutning till regleringsföreningen icke i och för sig skyldighet att deltaga i kostnaderna för de regleringsföretag, som beslutas av föreningen. Uppkommande frågor om anvisande av medel till de på statens vattenfallsverk belöpande kostnaderna för de olika regleringsföretagen skola därför i vanlig ordning underställas Kungl. Maj:t och riksdagens prövning.

I enlighet härmed har Kungl. Maj:t i proposition den 4 april 1917, nr 176, föreslagit riksdagen att för bestridande av de på Älvkarleby kraftverk belöpande kostnaderna för provisoriska regleringsåtgärder inom Dalälvens flodområde bevilja ett reservationsanslag av 20,000 kronor. Vidare har Kungl. Maj:t genom proposition den 12 april 1918, nr 306, föreslagit riksdagen, bland annat, att dels bemyndiga vattenfallsstyrelsen att, under iakttagande av de särskilda föreskrifter, som Kungl. Maj:t kunde komma att meddela, förbinda kronan, såsom ägare av Älvkarleby vattenfall med därtill hörande Stall-, Nygårds- och Masurforsarna samt av Tyttboforsen, att till utförande av regleringsarbeten vid sjöarna Amungen, Ljugaren och Balungen enligt av Dalälvens regleringsförening utarbetad plan lämna de bidrag, som jämlikt föreningens stadgar åligga ägare av vattenfall, och dels att anvisa härför erforderliga medel. Båda dessa framställningar hava av riksdagen bifallits.

Då den fullständiga regleringen av Siljan är förenad med stor tidsutdräkt till följd av bland annat det motstånd, som rests mot densamma, har, enligt vad vattenfallsstyrelsen anmält i skrivelse den 28 februari 1919, vilken torde som bilaga få åtfölja detta protokoll, regleringsföreningen den 24 februari 1919 beslutit utföra en partiell reglering av Siljan genom en enkel dammbyggnad vid det så kallade övre Grådafället vid Marielund, beläget omkring en kilometer ovanför den plats, där den för Siljans fullständiga reglering avsedda dammbyggnaden enligt ett av vattenfallsstyrelsen i sådant hänseende år 1913 uppgjort förslag skulle komma att förläggas.

Enligt § 8 i föreningens stadgar blir emellertid detta beslut gällande endast under förutsättning, att kronan sist inom ett år efter beslutets dag till styrelsen för regleringsföreningen avgiver skriftlig förklaring, varigenom kronan förbinder sig att till företagets utförande lämna de bidrag, som enligt stadgarna åligga ägare av vattenfall.

Kostnaderna för denna partiella reglerings genomförande hava enligt prisnivån i början av år 1919 uppskattats till 1,600,000 kronor, varav 250,000 kronor komma på själva dammen och återstoden, omkring 1,350,000 kronor, på sådana utgifter, skadestånd m. m., vilka i huvudsak erfordras för den fullständiga reglerings genomförande. De årliga omkostnaderna, inberäknat tioårig amortering av dammen, hava uppskattats till omkring 135,000 kronor.

Genom den partiella regleringen skulle vid den nuvarande utnyttjade fallhöjden av 86,45 meter kunna uttagas ett ytterligare kraftbelopp av omkring 35 miljoner kilowattimmar och, sedan hela fallhöjden, omkring 135 meter, börjat utnyttjas, omkring 55 miljoner kilowattimmar. Kostnaden för den kraft, som erhålles genom denna partiella reglering, skulle alltså bliva 0,39 respektive 0,25 öre per kilowattimme.

Till jämförelse må nämnas, att kostnaden för den kraft, som vinnes genom regleringen av sjöarna Amungen, Ljugaren och Balungen, beräknats till omkring 0,8 öre per kilowattimme.

Då, enligt vad jag från vattenfallsstyrelsen under hand inhämtat, man för den närmaste tiden bör räkna med att genomsnittspriset för kraft, som alstras genom bränsle, kommer att utgöra minst cirka 4 öre per kilowattimme samt sådan kraft även vid normala kolpris betingar ett pris av omkring 1,5—2 öre per kilowattimme, synes det icke råda något tvivel om, att regleringsföretaget blir en god affär.

Då det därjämte är av vikt för det allmänna, att Dalälvens vatten snarast möjligt tages i anspråk för kraftändamål i större omfattning än för närvarande kan ske, anser jag, att staten bör för sina vattenfall deltaga i den ifrågasatta regleringen.

För ändamålet erfordras ett anslag av 233,050 kronor för gäldande av den del i regleringskostnaden, som belöper på Älvkarlebyfallet med därtill hörande Stall-, Nygårds- och Masurforsarna. Den del av utgifterna för regleringen, 65,060 kronor, som faller på den staten jämväl tillhöriga, obebyggda Tyttboforsen, behöver icke nu betalas. Då enligt för regleringsföreningen gällande bestämmelser, för vilka närmare redogjorts i proposition nr 306 till 1918 års lagtima riksdag, den del av regleringskostnaden, vilken belöper på obebyggda fall, först framdeles skulle betalas, måste ägarna av de bebyggda fallen förskottera denna utgift. Av densamma skulle på Älvkarlebyfallet jämte nämnda därtill hörande forsar belöpa omkring 135,000 kronor. De anslagsbelopp, som sålunda erfordras, lära böra utgå av länemedel samt uppföras, anslaget å 233,050 kronor under rubriken »I. Fast upplåning» och det belopp, 135,000

kronor, som framdeles skall till staten återbetalas, under rubriken »II. Tillfällig upplåning».

Vad angår de årliga kostnaderna för regleringen, torde de, såsom äger rum beträffande de förut verkställda regleringarna av Dalälven, böra utgå av vederbörande vattenverks driftsinkomster.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad vattenfallsstyrelsen i sin skrivelse den 28 februari 1919 yrkat hemställer jag därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga vattenfallsstyrelsen att, under iakttagande av de särskilda föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan komma att meddela, förbinda kronan, såsom ägare av Älvkarleby vattenfall med därtill hörande Stall-, Nygårds- och Masurforsarna samt av Tyttboforsen, att till utförande av partiell reglering av Siljan enligt av Dalälvens regleringsförening utarbetad plan lämna de bidrag, som jämlikt föreningens stadgar åligga ägare av vattenfall;

dels till bestridande av på staten belöpande andel av kostnaden för denna reglering under utgifter för kapitalökning för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 233,050 kronor, att utgå av låne-medel;

dels för fullgörande av de på staten belöpande förskottsinsbetalningar till regleringsföreningen, som betingas av att ägarna av obebyggda fall i Dalälven icke äro skyldiga att omedelbart inbetala på dessa fall belöpande andelar i regleringskostnaden, under utgifter för kapitalökning för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 135,000 kronor, att likaledes utgå av lånemedel;

dels ock, vid bifall härtill, besluta, att de i förslaget till 1920 års stat bland inkomsterna upptagna lånemedel skola höjas, de under rubriken »I. Fast upplåning» upptagna med 233,050 kronor och de, som upptagits under rubriken »II. Tillfällig upplåning», med 135,000 kronor.

Kungl. Maj:ts Proposition Nr 183.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet skulle av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. Ullman.

Bilaga.

Till KONUNGEN.

Vid sammanträde den 24 februari 1919 beslöt Dalälvens regleringsförening u. p. a. att under förutsättning att överenskommelse komme till stånd mellan föreningen och Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag beträffande område för regleringsdammen, dels utföra en partiell reglering av Siljan enligt genom föreningens styrelse upprättad plan, dels ock fastställa tillskottsbeloppen för regleringsföretaget, beloppet A till 1,600,000 och beloppet B till 1,000,000 kronor. Enligt § 8 i föreningens stadgar blir emellertid dylikt beslut gällande endast under förutsättning, att kronan sist inom ett år efter beslutets dag till styrelsen avgiver skriftlig förklaring, varigenom kronan förbinder sig att till företagets utförande lämna de bidrag, som enligt stadgarna åligger ägare av vattenfall. Med anledning härav får vattenfallsstyrelsen i underdånighet anföra följande:

Frågan att utföra en damm vid Siljans utlopp väcktes redan år 1899, då Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag begärde laga tillstånd att utföra damm med kraftverk vid Grådaforsen enligt ett av civilingenjör J. A. Melkerson upprättat förslag, som avsåg uppdämning av de lägre vattenstånden i Siljan och Öster Dalälven ovan den föreslagna dammen till en höjd därstädes av 11,0 m. enligt det använda jämförelseplanet. Förslaget avsåg däremot i sitt ursprungliga skick icke reglering av Siljan. Efter hållen syn hänvisade häradsrätten sökanden att, då ansökan avsåg byggande i kungsådran, i vederbörlig ordning söka Konungens tillstånd. Bolaget fullföljde ansökningen. Den följande legala och administrativa behandlingen av ärendet är utförligt relaterad i kammaradvokatfiskalsämbetets skrivelse den 22 november 1917 till kammarkollegium, vilken skrivelse finnes tryckt i serien Svenska Vattenkraftsföreningens Publikationer (nr 93, 1918:1) och vilken publikation bifogas. Här må dock i korthet erinras om, att förslag till reglering av Siljan på uppdrag av sökanden m. fl. vattenverksägare i Dalälven utarbetades av överstelöjtnanten Stafsing och av honom avlämnades den 1 mars 1906. Detta förslag ingavs av sökanden den 29 mars 1906 till Eders Kungl. Maj:t med hemställan, att den av överstelöjtnant Stafsing uppgjorda regleringsplanen måtte fastställas i samband med begärt bifall till anläggandet av damm enligt Melkersons förslag. Vidare erinras, att vattenfallsstyrelsen, till vilken ärendet remitterats för yttrande, efter underhandlingar med bolaget och med användande av från olika håll i frågan gjorda utredningar och uttalanden, uppgjorde ett nytt förslag till dammbyggnad och kraftstation vid Gråda jämte förslag till Siljans reglering av den 22 november 1913. Detta regleringsförslag avser i likhet med överstelöjtnant Stafsings regleringsför-

Historik.

slag en tillåten dämningshöjd av 11,85 m. över det använda jämförelseplanet. Dammen enligt vattenfallsstyrelsens förslag ansluter sig beträffande planläge i huvudsak till Melkersons förslag, som av häradsrätten granskats, men då det sistnämnda ansågs i vissa avseenden föråldrat, hade detsamma av vattenfallsstyrelsen omarbetats för att bliva bättre lämpat för Siljans reglering. Dessutom avser vattenfallsstyrelsens förslag sådan reglering av vattenavrinningen från Siljan, att densamma skulle ske i syfte att erhålla förmånligaste vattenavrinning ej från Siljan, utan vid väster- och österdalälvens sammanflöde nedanför Grådafallet. I skrivelse den 9 augusti 1913 hemställde bolaget, att dammbyggnaden ävensom Siljans reglering måtte utföras i huvudsaklig överensstämmelse med vattenfallsstyrelsens förslag. Dalälvens Regleringsförening u. p. a., vilken förening sedermera bildats, har vid sammanträde den 1 september 1916 beslutat att göra gemensam sak med bolaget beträffande ovannämnda hemställan den 9 augusti 1913. Laga prövning av denna hemställan har dock ännu icke avslutats.

*Partiell
reglering.*

Erhållande av tillstånd till reglering av Siljan i full omfattning enligt ovannämnda förslag synes vara förenat med stor tidsutdräkt i synnerhet som en del motstånd rests mot detsamma. Dessutom kommer själva utförandet av de relativt omfattande dammbyggnaderna och rensningarna att taga i anspråk flera år efter eventuellt tillstånds erhållande. Då ett dylikt uppskov särskilt under nuvarande höga kolpris medför avsevärda olägenheter och kostnader, för ej blott kronans kraftverk vid Älvkarleby, utan även för övriga enskilda tillhöriga kraftverk i Dalälven, har regleringsföreningen låtit utreda lämpligheten av att parallellt med den ursprungliga ansökningen snarast möjligt hos vattendomstolen söka få till stånd en mindre omfattande partiell reglering av Siljan medelst en enkel dammbyggnad vid det s. k. övre Grådafallet vid Marielund, beläget omkring 1 km. ovanför platsen för den definitiva dammbyggnaden. Denna partiella reglering avses skola genomföras på 1 à 2 år.

Dämningshöjden förutsättes enligt detta förslag, som grundar sig på en av föreningens verkställande direktör kaptenen M. Serrander upprättad promemoria, till höjden 11,85 m. eller samma som i det fullständiga förslaget, men till skillnad från det sistnämnda förslaget, enligt vilket lågvattenytan skall sänkas med omkring 0,7 m., bibehållas lågvattenytan vid sin nuvarande naturliga höjd, varigenom ett flertal invändningar mot regleringen enligt det större förslaget bortfaller.

Dammen vid Marielund utgöres enligt förslaget av tvenne utskov, avstängbara med nålar och fällbara järnbockar, ett utskov avstängbart med luckor, stödda mot upphissbara gåtar, samt en mindre skibordsdamm av stenfyllda träkistor.

Kostnader.

Anläggningskostnaderna för den partiella regleringen hava enligt prisnivån i början av 1919 uppskattats till 1,6 miljoner kronor, varav 250,000 kronor komma på själva dammen och återstoden, omkring 1,35 miljoner kronor, på sådana utgifter, skadestånd m. m., vilka i huvudsak erfordras för den stora regleringens genomförande. De årliga omkostnaderna inklusive 10-årig amortering av dammen hava uppskattats till omkring 135,000 kronor. Om den permanenta dammen vid Gråda, som sannolikt är, icke kommer till stånd inom motsvarande tid, är kostnaden för den provisoriska dammen sålunda dessförinnan till fullo avskriven.

Av anläggningskostnaden 1,6 miljoner kronor komma på kronans andel som ägare av Älvkarlebyfallet med Stall-, Nygårds- och Masurforsarna 233,050 kronor och som ägare av Tyttboforsen 65,060 kronor, vilka belopp enligt föreningens

stadgar äro att hänföra till A-beloppen. Härav är posten 233,050 kronor utkrävar omedelbart efter kronans beslut att deltaga i företaget. A beloppet 65,060 kronor skall enligt samma förutsättning utfärdas revers, som är utkrävar efter Tyttboforsens utbyggande, dock senast inom 15 år.

För bestridande av de årliga kostnaderna skola enligt stadgarna utfärdas reverser, som enligt beslut av regleringsföreningen skola sammanlagt uppgå till 1 miljon kronor. Detta belopp, det s. k. B-beloppet, skall ligga som säkerhet för att föreningsmedlemmarna erlägga på dem löpande andelar av de årliga kostnaderna. För kronans kraftverk synas de årliga kostnaderna lämpligen böra bestridas av respektive verks inkomster. Storleken av de reverser å B-belopp, som enligt stadgarna skola avgivas även av kronan, utgör för Älvkarlebyfallet 145,650 kronor och för Tyttboforsen 40,670 kronor.

Därvid har hela den framdeles utnyttjade fallhöjden i de verk, som skola bekosta regleringen, enligt stadgarna beräknats till 135,25 meter. Till en början äro dock härav endast 86,45 meter utnyttjade. Då de ej utbyggda fallens bidrag ej äro utkrävarbara förr, än verken bliva utbyggda, dock senast inom 15 år, måste motsvarande A-belopp antingen anskaffas genom beläning av medlemmarnas reverser eller genom kontanta förskott av de utbyggda verken. Regleringsföreningen har för sin del beslutat använda det senare alternativet. Detta förskott å A-beloppet uppgår för Älvkarlebyverket till omkring 135,000 kronor. Jämväl beträffande de årliga kostnaderna komma givetvis, intill dess samtliga fall i Dalälven blivt bebyggda, en motsvarande förskottsutbetalning att äga rum från de redan bebyggda fallens ägare.

Vinsten av den partiella regleringen har beräknats till omkring 410,000 kwt. i genomsnitt per utnyttjad meter fallhöjd mot omkring 1 mill. kwt. vid fullständig reglering. Därvid förutsättes, att kraftverken vid Dalälven kunna fullt tillgodogöra sig en vattenmängd, som vid öster- och västerdalälvens förening uppgår till 150—180 sm³ och stegras för de längre ned belägna verken med det belopp, som betingas av tillrinningsområdets tillväxt.

*Vinst av
regleringen.*

Den totala regleringsvinsten av den partiella regleringen blir i enlighet härmed genomsnittligt till en början vid en utnyttjad fallhöjd av 86,45 m. omkring 35 miljoner kwt. och framdeles vid en utnyttjad fallhöjd av omkring 135 m. omkring 55 miljoner kwt. Motsvarande kostnad för genom den partiella regleringen vunnna kwt. blir 0,39 respektive 0,25 öre och sålunda synnerligen låg. Med hänsyn därtill kan ock en hastigare amortering än den, som beräknats, lätteligen åstadkommas för den händelse det skulle befinnas lämpligt att utföra den permanenta Grådadammen tidigare än vad i kalkylen antytts.

På grund av vad sålunda anförts och då angeläget är, att den ifrågasatta partiella regleringen snarast möjligt kommer till stånd, får vattenfallsstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes

*Underdånig
hemställan.*

dels föreslå riksdagen att bemyndiga vattenfallsstyrelsen att förbinda kronan som ägare av Älvkarlebyfallet med därtill hörande Stall-, Nygårds- och Masurforsarna samt Tyttboforsen att till utförande av partiell reglering av Siljan enligt genom Dalälvens regleringsförening bildad plan, lämna bidrag, som enligt föreningens stadgar åligga ägare av vattenfall;

dels föreslå riksdagen att till bestridande av på kronan belöpande andel av kostnaderna för dessa regleringsarbeten på 1920 års stat anvisa ett belopp av 233,050 kronor;

dels förskottsvis tillhandahålla vattenfallsstyrelsen därutöver ett belopp av intill 135,000 kronor för fullgörande av de förskottsinsbetalningar till föreningen, som betingas av att vissa fall i Dalälven icke äro skyldiga att omedelbart inbetala sina andelar i byggnadskostnaden.

I handläggningen i detta ärende hava deltagit undertecknad Hansen samt ledamöterna Magnell, Hagelin och Broström.

Stockholm den 28 februari 1919.

Underdånigst

F. VILH. HANSEN.

Fr. Malm.